

Dziecko z ryzykiem dysleksji

- I. Ryzyko dysleksji – objawy, symptomy w kolejnych etapach rozwoju.
- II. Obserwacja dziecka z ryzyka dysleksji.
- III. Jak pomóc dziecku z ryzyka dysleksji? (wskazówki dla rodziców i nauczycieli).
- IV. Skala ryzyka dysleksji (SDR) – kwestionariusz.

RYZIKO DYSLEKSJI – OBJAWY I SYMPTOMY W KOLEJNYCH ETAPACH ROZWOJU.

Uczniowie ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, (czyli z tzw. dysleksją rozwojową) są zauważani w szkole wówczas, gdy ich niepowodzenia w nauce szkolnej nasilają się i stają się coraz częstsze. Z reguły trudności w uczeniu się czytania (**dysleksja**), poprawnej pisowni (**dysortografia**) i dbania o właściwy poziom pisma (**dysgrafia**) są ostatecznie rozpoznawane z końcem etapu nauczania zintegrowanego (nauczania początkowego), kiedy okazuje się, że nie ustępują one mimo zwykłych zabiegów pedagogicznych nauczyciela i dodatkowej pomocy w nauce.

Termin **ryzyko dysleksji** stosuje się wobec młodszych dzieci wykazujących wybiórcze zaburzenia w rozwoju psychoruchowym, które mogą warunkować wystąpienie specyficznych trudnościami w czytaniu i pisaniu. Termin ten stosuje się również w odniesieniu do uczniów, którzy napotykają na pierwsze, lecz nasilone, trudności w nauce – pomimo inteligencji w normie, dobrze funkcjonujących narządów zmysłu, właściwej opieki wychowawczej i dydaktycznej w domu oraz w szkole. Dziecko ryzyka dysleksji nie musi stać się uczniem dyslektycznym. Wszystko zależy od tego jak szybko rozpoznamy jego potrzeby i zareagujemy na nie, czy uda nam się, zanim dziecko zacznie doświadczać niepowodzeń w nauce, i w jakim stopniu, wyrównać dysharmonie w rozwoju psychomotorycznym.

O ryzyku dysleksji, czyli o możliwości wystąpienia specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu, można wypowiadać się tylko wtedy, gdy wykryte dysfunkcje mają charakter dysharmonii rozwojowych: są zaburzeniami parcjalnymi lub fragmentarycznymi, a więc nie wynikają z globalnego opóźnienia w rozwoju. Można, zatem stwierdzić, że **warunkiem rozpoznania dysleksji jest wykluczenie niepełnosprawności intelektualnej, zaniedbań środowiskowych, środowiskowych także zaburzeń w zakresie funkcjonowania narządów zmysłu.**

Wynik ogólny SRD jest podstawą do podjęcia istotnych decyzji o zastosowaniu właściwych form interwencji.

Dlatego też:

- **wynik z pogranicza ryzyka dysleksji** informuje o potrzebie wnikliwej, systematycznej obserwacji postępów w rozwoju i nabywaniu umiejętności szkolnych – czytania i pisania;
- **wynik w obszarze umiarkowanego stopnia ryzyka dysleksji**, wskazuje, że należy udzielić dziecku pomocy, której celem byłoby wyrównanie stwierdzanych deficytów rozwojowych. Potrzebna też jest dalsza obserwacja dziecka i powtórzenie badania po kilku miesiącach – w celu dokonania oceny postępów w rozwoju;
- **stwierdzenie wysokiego ryzyka dysleksji** obliguje do przeprowadzenia badania diagnostycznego w poradni psychologiczno – pedagogicznej i skierowania dziecka na zajęcia korekcyjno – kompensacyjne.

Objawy ryzyka dysleksji

Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu są skutkiem opóźnienia w rozwoju funkcji: wzrokowych, słuchowo – językowych, motorycznych uczestniczących w realizacji złożonych czynności, do których należą czytanie i pisanie.

Ryzyko dysleksji jest prawdopodobne u osób:

- obciążonych genetycznie (dysleksja występuje w rodzinie),
- pochodzących z nieprawidłowo przebiegającej ciąży i porodu,
- u których można zaobserwować dysharmonie w rozwoju psychomotorycznym (występują symptomy ryzyka dysleksji).

Im więcej zauważamy symptomów ryzyka dysleksji, tym jest ono bardziej prawdopodobne.

Symptomy ryzyka dysleksji, które można dostrzec w kolejnych etapach rozwoju:

Wiek niemowlęcy (0 – 1 rok życia)

Motoryka duża – opóźniony lub nietypowy rozwój ruchowy:

- ~ dzieci nie raczkują lub mało raczkują, gorzej utrzymują równowagę w postawie siedzącej i stojącej;
- ~ dzieci przejawiają minimalne dysfunkcje neurologiczne, jak np. obniżony tonus mięśniowy, utrzymujące się pierwotne odruchy wrodzone, które powinny zaniknąć do pierwszego roku życia.

Wiek poniemowlęcy (2 – 3 lata)

Motoryka duża – opóźniony rozwój ruchowy:

- ~ dzieci mają trudności z utrzymaniem równowagi, automatyzacja chodu, później zaczynają chodzić i biegać.

Motoryka mała – opóźniony rozwój motoryki rąk:

- ~ dzieci są mało zręczne manualnie, nieporadne w samoobsłudze, a także mało sprawne w zabawach manipulacyjnych.

Funkcje wzrokowe, koordynacja wzrokowo – ruchowa – opóźnienie rozwoju grafomotorycznego:

- ~ dzieci nie próbują same rysować, w wieku 2 lat nie naśladują rysowania linii, w wieku 2 lat 6 miesięcy nie potrafią naśladować kierunku poziomego i pionowego linii, w wieku 3 lat nie umieją narysować koła.

Funkcje językowe – opóźnienie rozwoju mowy:

- ~ dzieci później wypowiadają pierwsze słowa (w pierwszym roku życia), w wieku 2 lat – zdania proste i w wieku 3 lat – zdania złożone.

Wiek przedszkolny (3 – 5 lat)

Motoryka duża – niska sprawność ruchowa w zakresie ruchów całego ciała, które objawia się tym, że dziecko:

- ~ słabo biega;
- ~ ma kłopoty z utrzymaniem równowagi, np. podczas chodzenia po linii krawężnika;
- ~ z trudem uczy się jeździć na rowerku trzykołowym, hulajnodze;
- ~ jest niezdarne w ruchach, źle funkcjonuje w zabawach ruchowych.

Motoryka mała – słaba sprawność ruchowa rąk, która przejawia się w:

- ~ trudności i niechęci do wykonywania czynności samoobsługowych, np. zapinania małych guzików, sznurowania butów, zabaw manipulacyjnych, takich jak nawlekanie koralików.

Koordinacja wzrokowo – ruchowa, w zakresie, której zaburzenia objawiają się:

- ~ trudnościami z budowaniem z klocków;
- ~ niechęcią dziecka do rysowania, wykonywaniem bardzo uproszczonych rysunków;
- ~ poprzez sposób trzymania ołówka w palcach (nieprawidłowy chwyt) – dziecko rysując za mocno lub za słabo go przyciska;
- ~ brakiem umiejętności rysowania koła – w wieku 3 lat, kwadratu i krzyża – w wieku 4 lat, trójkąta i kwadratu opartego na kącie – w wieku 5 lat.

Funkcje wzrokowe – zaburzenia w rozwoju objawiają się:

- ~ nieporadnością w rysunku (rysunki bogate treściowo, lecz prymitywne w formie);
- ~ trudnościami w składaniu według wzoru obrazków pociętych na części, puzzli, wykonywaniu układanek, mozaiki.

Funkcje językowe – zaburzenia w rozwoju stają się widoczne poprzez:

- ~ opóźniony rozwój mowy;
- ~ nieprawidłową artykulację wielu głosek;
- ~ trudności z wypowiedaniem nawet niezbyt złożonych wyrazów (częste przekręcanie wyrazów), wydłużony okres posługiwania się neologizmami;
- ~ trudności z rozpoznawaniem i tworzeniem rymów i aliteracji (gdy początek słów brzmi tak samo, np. ok._o – ok._ręt);
- ~ trudności z zapamiętaniem i przypominaniem nazw (szczególnie sekwencji nazw, takich jak pory dnia, nazwy posiłków);
- ~ trudności z zapamiętaniem krótkich wierszyków i piosenek;
- ~ trudności z budowaniem wypowiedzi, używanie głównie równoważników zdań i zdań prostych, mały zasób słownictwa.

Lateralizacji – opóźniony rozwój:

- ~ brak przejawów preferencji jednej ręki.

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni, czyli opóźnienie orientacji:

- ~ z końcem wieku przedszkolnego dziecko nie umie wskazać prawej ręki (myli się).

Klasa O (6 – 7 lat)

Objawy jak wyżej oraz:

Motoryka duża – obniżona sprawność ruchowa, która objawia się tym, że dziecko:

- ~ słabo biega, skacze;
- ~ ma trudności z wykonywaniem ćwiczeń równoważnych, takich jak chodzenie po linii, stanie na jednej nodze;

~ ma trudności z nauczeniem się jazdy na nartach, łyżwach, rowerze i hulajnodze.

Motoryka mała – słaba sprawność manualna, dla której charakterystyczne są:

~ trudności związane z wykonywaniem precyzyjnych ruchów w zakresie samoobsługi, np. z zawiązywanie sznurowadeł na kokardkę, używania widelca nożyczek;

~ trudności z opanowaniem prawidłowych nawyków ruchowych podczas rysowania i pisania, np. dziecko pomimo wielu ćwiczeń nieprawidłowo trzyma ołówek w palcach, w niewłaściwym kierunku kreśli linie pionowe (od dołu do góry) i poziome (od prawej do lewej).

Koordinacja wzrokowo – ruchowa – zaburzenia objawiają się:

~ trudnościami z rzucaniem i chwytaniem piłki;

~ tym, że dziecko źle trzyma ołówek w palcach (nieprawidłowy chwyt), ma trudności z rysowaniem szlaczków, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych (np. rysowanie rombu w wieku 6 – 7 lat).

Funkcje językowe – zaburzenia objawiają się jako:

~ wadliwa wymowa, przekręcanie trudnych wyrazów (przestawianie głosek i sylab);

~ błędy w budowaniu wypowiedzi, błędy gramatyczne;

~ trudności z prawidłowym używaniem wyrażenia przyimkowych wyrażających stosunki przestrzenne: nad – pod, za – przed, wewnątrz – na zewnątrz;

~ trudności z różnicowaniem podobnych głosek (np. z – s, b – p, k – g) w porównywanych słowach typu: kosa – koza lub tzw. sztucznych: resa – reza;

~ mylenie nazw zbliżonych fonetycznie;

~ trudności z dokonywaniem analizy, syntezy, opuszczanie, dodawanie, zastępowanie, przestawianie, głosek, sylab i wyrazów (słów);

~ trudności z zapamiętywaniem wiersza, piosenki, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie;

~ trudności z zapamiętywaniem nazw;

~ trudności z zapamiętywaniem materiału uszeregowanego w serie i sekwencje, takie jak nazwy dni tygodnia, pór roku, kolejnych posiłków, sekwencji czasowej: wczoraj - dziś – jutro i sekwencji cyfr: szeregów 4 – cyfrowych.

Funkcje wzrokowe – zaburzenia które można dostrzec, gdy dziecko ma:

~ trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także z ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków, układania mozaiki, trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki;

~ trudności z odróżnianiem kształtów podobnych (np. figur geometrycznych, liter m – n, l – t – ł) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p – g – b – d).

Lateralizacji – opóźnienie rozwoju lateralizacji:

~ obserwujemy brak ustalenia ręki dominującej, dziecko nadal jest oburęczne.

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni, opóźnienie rozwoju orientacji w schemacie ciała i przestrzeni, objawia się tym, że dziecko:

- ~ ma trudności ze wskazywaniem na sobie części ciała, gdy określa terminami: prawe – lewe, (np. prawa i lewa ręka, noga, ucho);
- ~ nie umie określić kierunku na prawo i na lewo od siebie (np. droga na prawo, drzwi na lewo).

Orientacja w czasie:

- ~ zaburzenia dotyczące trudności z określaniem pory roku, dnia.

Czytanie – nasilone trudności w nauce czytania, dla których charakterystyczne jest to, że dziecko:

- ~ czyta bardzo wolno;
- ~ głównie glosuje i nie zawsze dokonuje poprawnej wtórnej syntezy;
- ~ przekręca wyrazy;
- ~ nie rozumie przeczytanego zdania.

Pierwsze próby pisania – można zaobserwować, że dziecko:

- ~ często pisze litery i cyfry zwierciadlanie;
- ~ odwzorowuje wyrazy, zapisując je od strony prawej do lewej.

Wiek szkolny (klasa I – III)

Motoryka duża, – czyli mała sprawność ruchowa całego ciała, która objawia się tym, że dziecko:

- ~ ma trudności z opanowaniem jazdy na hulajnodze, dwukołowym rowerze, wrotkach, łyżwach i nartach;
- ~ niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i lekcjach w – f, ponieważ ma trudności z wykonywaniem niektórych ćwiczeń, np. układów gimnastycznych;

Motoryka mała, – czyli obniżona sprawność ruchowa rąk, zauważamy, że dziecko:

- ~ nie opanowało w pełni czynności samoobsługowych związanych z ubieraniem się, myciem i jedzeniem (nożem i widelcem);

Koordinacja wzrokowo – ruchowa – zaburzenia objawiają się:

- ~ trudnościami z rzucaniem do celu i chwytaniem;
- ~ niechęcią do rysowania i pisania;
- ~ poprzez sposób trzymania ołówka/ długopisu, dziecko zbyt mocno przyciska narzędzie pisarskie przez co ręka zbyt szybko się męczy;
- ~ trudności z rysowaniem szlaczków w liniaturze zeszytu, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych;

- ~ poprzez niski poziom graficzny rysunków i pisanie – dziecko „brzydko” rysuje (poziom wykonania - nieadekwatny do wieku życia) i niestarannie pisze (nie mieści się w liniaturze, zagina „ośle uszy” na rogach kartek zeszytu, pisze wolno).

Funkcje wzrokowe – objawy zaburzeń to:

- ~ trudności z wyróżnianie elementów z całości i/lub ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków, układania mozaiki;
- ~ trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki
- ~ trudności z odróżnianiem kształtów podobnych (np. liter m – n, l – t – ł) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p – g – b – d)

Funkcje językowe:

- ~ wadliwa wymowa;
- ~ przekręcanie złożonych wyrazów (przestawianie głosek i sylab, asymilacje głosek, np. sosa - szosa);
- ~ używanie sformułowań niepoprawnych pod względem gramatycznym; trudności z poprawnym używaniem wyrażenia przyimkowych, sformułowań wyrażających stosunki przestrzenne: nad – pod, za – przed, wewnątrz – na zewnątrz;
- ~ trudności z pamięcią fonologiczną, sekwencyjną, czyli trudności dotyczące zapamiętywania: sekwencji nazw, np. nazw dni tygodnia, pór roku, nazw kolejnych posiłków, sekwencji czasowej: wczoraj - dziś – jutro i sekwencji cyfr: szeregów 4 – cyfrowych, wierszy, piosenek, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie;
- ~ trudności z szybkim wymienieniem nazw, np. wszystkich znanych owoców, szeregu słów;
- ~ wolne tempo nazywania szeregu prostych obrazków;
- ~ trudności z nazywaniem i zapamiętywaniem liter alfabetu, cyfr, powtarzaniem z pamięci szeregu słów oraz szeregów cyfrowych (złożonych z 5 cyfr);
- ~ trudności z zapamiętaniem tabliczki mnożenia.

Funkcje wzrokowe – zaburzenia, które można dostrzec, gdy dziecko ma:

- ~ trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także z ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków, układania mozaiki,;

Lateralizacja:

- ~ utrzymywanie się oburęczności.

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni, przejawy zaburzeń to:

- ~ trudności z jednoczesnym wskazywaniem na sobie części ciała i określaniem ich terminami: prawe – lewe, np. odróżnieniem prawej i lewej ręki, strony ciała.
- ~ trudności z określaniem położenia przedmiotów względem siebie, np. droga na prawo, drzwi na lewo.

~ pisanie liter i cyfr zwierciadlane i/lub zapisywanie wyrazów od prawej do lewej strony.

Czytanie – nasilone trudności w nauce czytania, które można dostrzec, gdy dziecko:

~ bardzo wolno czyta – prymitywna technika (głosowanie lub sylabizowanie z wtórną syntezą słowa) ale mało błędów.

~ bardzo szybko czyta, ale popełnia przy tym wiele błędów – wynikają one z tego, że dziecko domyśla się treści na podstawie kontekstu;

~ niewłaściwie i słabo rozumie przeczytany tekst.

Pisanie – trudności z opanowaniem poprawnej pisowni związane z opóźnieniem rozwoju spostrzegania wzrokowego i pamięci wzrokowej to:

~ trudności z zapamiętaniem kształtu rzadziej występujących liter o skomplikowanej strukturze (np. wielkie litery pisane: **F, H, Ł, G**);

~ mylenie liter podobnych pod względem kształtu np. l – t – ł, m – n;

~ mylenie liter identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni: p – g – b – d;

~ popełnianie błędów podczas przepisywania tekstów.

Pisanie – trudności z opanowaniem poprawnej pisowni wynikające z opóźnienia spostrzegania słuchowego dźwięków mowy i pamięci słuchowej:

~ mylenie liter odpowiadających głoskom podobnym fonetycznie (np. głoski z – s, w – f, d – t, k – g);

~ trudności z zapisywaniem zmiękczeń, mylenie głosek i – j, głosek nosowych ą – om, ę – em;

~ opuszczaniem, dodawaniem, przestawianiem, podwajaniem liter i sylab;

~ pisanem wyrazów bezsensownych;

~ nasilonych trudności podczas pisania ze słuchu (dyktanda).

Orientacja w czasie – przejawy zaburzeń to:

~ trudności z określaniem pory roku, dnia, czasu na zegarze.

Bibliografia

M. Bogdanowicz *Ryzyko dysleksji problem i diagnozowanie* wyd. HARMONIA, Gdańsk 2002

OBSERWACJA DZIECKA Z RYZYKA DYSLEKSJI

Obecnie znamy, co najmniej kilka definicji dysleksji, które zmieniały się wraz z postępowaniem nauki i wiedzy na ten temat:

1. „Dysleksja to zaburzenie manifestujące się jako trudność w uczeniu się czytania, pomimo że dziecko jest uczone zgodnie z przyjętymi zasadami i metodami nauczania, jest prawidłowo rozwinięte umysłowo i ma zapewnione właściwe warunki socjalno-kulturowe. Jest warunkowana zaburzeniami podstawowych zdolności poznawczych, które często są pochodzenia konstytucjonalnego.”
2. „Dysleksja - zaburzenia występujące u dzieci, które pomimo typowych doświadczeń szkolnych mają niepowodzenia w opanowaniu sprawności językowych w **zakresie czytania**, czynności pisania i poprawnej pisowni, niezależnie od ich zdolności intelektualnych.”
3. „Dysleksja to specyficzne trudności w uczeniu się, uwarunkowane konstytucjonalnie w jednym lub więcej zakresach czytania, pisania i poprawnej pisowni w mowie pisanej, którym mogą towarzyszyć trudności w wykonywaniu wielu zadań. W szczególności związana jest z opanowaniem mowy pisanej (alfabetu, zapisu cyfr i nut), chociaż często zaburzenia te dotyczą też do pewnego stopnia zaburzeń mowy ustnej.”
4. „Dysleksja jest jednym z wielu różnych rodzajów trudności w uczeniu się. Jest specyficznym zaburzeniem o podłożu językowym, uwarunkowanym konstytucjonalnie. Charakteryzuje się trudnościami w dekodowaniu pojedynczych słów, co najczęściej odzwierciedla niewystarczające zdolności przetwarzania fonologicznego. Trudności w dekodowaniu pojedynczych słów są zazwyczaj niewspółmierne do wieku życia oraz innych zdolności poznawczych i umiejętności szkolnych; trudności te nie są czynnikiem ogólnego zaburzenia rozwoju, ani zaburzeń sensorycznych. Dysleksja manifestuje się różnorodnymi trudnościami w odniesieniu do różnych form komunikacji językowej; często oprócz trudności w opanowaniu sprawności w zakresie czynności pisania i poprawnej pisowni.”

Aby dziecko rozpoczynające naukę szkolną dobrze sobie z nią radziło, musi być do niej dojrzałe: umysłowo, społecznie, fizycznie i emocjonalnie. Gdy brakuje któregoś z tych elementów, mogą pojawić się trudności znacznie przekraczające możliwości dziecka, zwłaszcza w nauce czytania i pisania. Dlatego nauczyciele-wychowawcy stykający się z „nowymi” dziećmi powinni, **jako pierwsi**, umieć jak najszybciej rozpoznawać wczesne objawy specyficznych trudności w nauce czytania i pisania, kierować dzieci na badania specjalistyczne i w dalszych

z nimi kontaktach winni mieć na uwadze możliwości pojawiania się kolejnych kłopotów.

Wczesne objawy dysleksji można zaobserwować zarówno w określonych **sytuacjach zadaniowych**, jak też uzyskać konkretne **informacje z wywiadów z rodzicami**.

Rodzice dzieci z problemami rozwojowymi i trudnościami w nauce również powinni potrafić rozpoznać objawy (manifestacje) ryzyka dysleksji i dysleksji, aby pomóc swym dzieciom w realizacji programu szkolnego.

SYTUACJE ZADANIOWE

Objawy zaburzeń spostrzeżeń wzrokowych (analizy i syntezy wzrokowej)

Czytanie:

- trudności w rozszyfrowywaniu symboli literowych, ich analizie i syntezie - dziecko czyta głoskując lub sylabizując (czasami sposobem mieszanym);
- przestawianie kolejności liter (inwersja dynamiczna);
- mylenie liter o podobnym kształcie np. *a—o, m—n, l—ł, d—b, g—p, n—u, m—w, e—c, h—k* (inwersja statyczna);
- opuszczanie liter, sylab, wyrazów, wierszy, znaków diakrytycznych i przestankowych;
- dodawanie liter, sylab (np. samogłosek przy zbiegu spółgłosek);
- odwracanie liter (rotacja);
- zamienianie, opuszczanie i ujednolicanie końcówek;
- czytanie „na pamięć” (zgadywanie) i na podstawie ilustracji;
- trudności w czytaniu geminantów (np. *panna, sanna*);
- nieprawidłowe przenoszenie wyrazów do kolejnej linijki;
- gubienie się w tekście;
- mylenie wyrazów podobnych graficznie (np. *noc-nos*);
- niższy poziom rozumienia tekstu;
- ograniczone rozumienie tekstu przy przechodzeniu do następnego wersetu;
- wolniejsze tempo czytania i szybko następujące zmęczenie;
- zaburzona płynność i wyrazistość;
- ogólna niechęć do czytania -dziecko poszukuje tekstów z obrazkami;
- reakcje nerwicowe lub wegetatywne (pocenie się, łzy, czerwienienie, moczenie).

Pisanie:

- trudności z zapamiętywaniem kształtu liter;
- mylenie liter o podobnym kształcie;
- pomijanie drobnych elementów graficznych liter, czyli tzw. znaków diakrytycznych (kropek, ogonków, kresek);
- opuszczanie liter lub części wyrazów;
- liczne błędy ortograficzne (dziecko ma trudności z zapamiętaniem obrazu pisanych słów, nie może poprawić błędów, bo ich nie dostrzega - ten sam wyraz w tym samym tekście pisze w różny sposób);
- niski poziom graficzny (błędy konstrukcyjne);
- błędy: w nachyleniu (pismo rozchwiane: prawo-lewo), w proporcjonalności (odległości między literami i wyrazami, elementy liter), ortograficzne (tam, gdzie nie ma zasad);
- niemieszanie się w liniaturze;
- pismo lustrzane;
- wypowiedzi skrótowe, ale logiczne;
- wolne tempo;
- nieprawidłowy kierunek pisania liter;
- zaburzona staranność zeszytu: kartki pofałdowane (napięcie ręki), dodatkowe znaczki.

Prace plastyczne:

- niechęć do tego typu prac, do prac twórczych;
- ubogie w szczegóły, uproszczone;
- trudności z planowaniem - brak organizacji pracy;
- wolne tempo realizacji prac kolorowych;
- trudności w obrysowywaniu szablonów i w zamalowywaniu;
- kłopoty z odwzorowaniem prostych figur geometrycznych (koło, kwadrat, trójkąt);
- trudności z odtwarzaniem układów figur geometrycznych, znaków graficznych, cyfr;
- mała estetyka wykonanych prac.

Wypowiadanie się:

- trudności w rozpoznawaniu przedmiotów na obrazkach - opis obrazka jest ubogi, dziecko zauważa małą liczbę szczegółów;
- trudności w wyszukiwaniu na obrazkach braków, podobieństw, różnic.

Trudności w innych przedmiotach szkolnych:

- trudności z rozwiązywaniem zadań tekstowych z matematyki - problemy z odczytaniem ze zrozumieniem treści zadania;
- arytmetyka - np. błędne przepisywanie słupków;
- geometrii - brak wyobraźni przestrzennej oraz trudności w zapamiętywaniu m.in. kształtu figur i kątów; środowisko - kłopoty w posługiwaniu się mapą.

Trudności pozadydaktyczne:

- niechęć do różnego rodzaju układanek;
- niechęć do oglądania obrazków;
- słaba spostrzegawczość;
- ograniczenie pola widzenia bocznego;
- słaba pamięć wzrokowa w zakresie szczegółów;
- niski poziom koncentracji uwagi na znakach i symbolach graficznych;
- niski poziom zainteresowania książką w sensie tekstu;
- trudności w zakresie koordynacji wzrokowo-ruchowej;
- trudności w ustalaniu następstwa przestrzennego i w naśladowaniu ruchów w przestrzeni.

Objawy zaburzeń spostrzeżeń słuchowych (analizy i syntezy słuchowej)

Czytanie:

- dziecko czyta głoskując lub sylabizując - brak czytania całościowego;
- kłopoty z syntezą dźwięków;
- nieuwzględniane znaki przestankowe;
- błędy: opuszczanie liter i sylab, mylenie wyrazów o podobnym brzmieniu, zniekształcanie słów (odczytuje część wyrazu, a część zgaduje), zamiana głosek (*p-b*, *a-ó*), w wyrazach wielosylabowych skracanie liter i sylab;
- zniekształcanie zakończeń wyrazów, zmiękczeń, dwuznaków;

- rozdzielanie zbiegów spółgłoskowych samogłoskami (*a, o*); nieprawidłowa artykulacja (np. *kasa-kosa-Kasia*);
- agramatyczne wypowiedzianie dźwięków (dziecko „skleja je” w niezrozumiałe całości) - brak rozumienia treści podstawowej i interpretacji;
- niezapamiętywanie czytanych tekstów;
- sprawniejsze czytanie po cichu niż głośno;
- trudności w odszukiwaniu miejsca w tekście czytany przez inną osobę;
- zaburzona płynność i tempo czytania;
- zniekształcony akcent;
- mała wyrazistość czytania;
- brak odpowiedzi na proste pytania do tekstu.

Pisanie:

- liczne błędy ortograficzne w pisaniu ze słuchu wynikające z kłopotów z dokonywaniem prawidłowej analizy dźwiękowej dyktowanych wyrazów (niekiedy wyrazy są nieczytelne);
- liczne błędy w pisaniu samodzielnym (np. *wór-wory* : nie stosuje zasad);
- trudności z wyodrębnianiem wyrazów ze zdań;
- trudności w pisaniu wyrazów nieznanymi;
- łączenie wyrazów (np. łączenie przyimka z rzeczownikiem: *potstołem* zamiast *pod stołem*);
- zmiana kolejności wyrazów w zdaniu;
- mylenie wyrazów z *i—j* (np. *wiedzą - jajko*);
- mylenie się w dwuznakach, zmiękczeniach i grupach spółgłosek;
- trudności w różnicowaniu dźwięków (np. samogłosek nosowych *ą = on, om*; głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych: *b-p, g-k, d-t* itp.);
- zniekształcanie zakończeń wyrazów (np. *szedł - szef*), geminantów (np. *panna, fontanna*);
- trudności w przenoszeniu wyrazów (podział wyrazów na sylaby);
- trudności w pisaniu tekstów samodzielnych: są one skrótowe, a skróty zbyt daleko idące, zawierają liczne błędy gramatyczne (osoby, czasy, przypadki) i wiele skreśleń.

Prace plastyczne:

- mogą pojawiać się trudności, gdy dyktujemy dziecku, jak i co ma zrobić.

Wypowiadanie się:

- ubogie słownictwo;
- agramatyzmy;
- zniekształcanie wyrazów mało znanych;
- opóźnienia i zaburzenia mowy.

Trudności w innych przedmiotach szkolnych:

- problemy w uczeniu się pamięciowym (wierszy, piosenek, tabliczki mnożenia, dat, chronologii) - gorsza pamięć słuchowa;
- trudności ze zrozumieniem instrukcji nauczyciela.

Trudności pozadydaktyczne:

- wzmożona męczliwość przy bodźcach werbalnych;
- obniżony poziom rozumienia poleceń i ich naśladowania;
- ograniczanie własnych wypowiedzi;
- niechęć do kontaktów społecznych;
- ubogie słownictwo;
- możliwość występowania trudności artykulacyjnych;
- obniżenie koncentracji uwagi na bodźce słowne;
- trudności w uczeniu się na pamięć wierszy i w zapamiętywaniu sekwencji czasowych (np. dni tygodnia, pór roku) i sekwencji poleceń;
- niechęć do uczestnictwa w zajęciach rytmicznych;
- trudności w rozumieniu tekstów (zwłaszcza z taśmy);
- trudności z myśleniem pojęciowym;
- określanie tych dzieci jako agresywnych (wolą pociągnąć niż poprosić, żeby inne z nimi poszło), grupa je odrzuca, a one same izolują się od niej.

Utrzymujące się zaburzenia percepcji słuchowej i wady wymowy powodują trudności w myśleniu słowno-pojęciowym (rozumowaniu, wnioskowaniu i uogólnianiu), co powoduje, że dzieci te uważane są za ociężałe umysłowo.

Objawy zaburzeń procesu lateralizacji i orientacji przestrzennej

Czytanie:

- wyróżnia je czytanie wspak;
- złe różnicowanie litery względem osi pionowej i poziomej;
- przestawianie i opuszczanie liter i sylab w wyrazach znanych (np. *od - do*) oraz całych wyrazów, a nawet całych linijek druku (opuszczanie wiersza w tekście), złe rozpoznawanie litery w tekście;
- prezentowanie słabego poziomu rozumienia tekstu (szczególnie zawierającego pojęcia stosunków przestrzenno-czasowych i struktur gramatyczno-logicznych), ale jest on lepszy niż przy zaburzonej percepcji słuchowej i wzrokowej;
- mylenie: *l-t-t* (znaki diakrytyczne), mylenie także wyrazów z tymi literami;
- wolne tempo czytania, choć nie zawsze mają trudności w syntezie i analizie;
- generalnie nie lubią czytać, występują współruchy, czyli synkinezje;
- problemy z nauką tekstu na pamięć, bo nie lubią czytać wielokrotnie;
- reakcje nerwicowe (pocenie się, czerwienienie, ból brzucha).

Pisanie:

- mogą występować elementy pisma lustrzanego, odwracanie liter, cyfr, zmiana ich kolejności opuszczanie końcówek w wyrazach, a nawet całych wyrazów;
- mylenie znaków graficznych różniących się położeniem w stosunku do osi pionowej (*p-g, d-b*) lub poziomej (*w-m, u-n, b-p, d-g*);
- problemy z zapisem wyrazów (liczb) w słupkach i tabelkach;
- zaburzona technika pisania (tempo - nadmierny tonus całej ręki, ruchy izolowane - zaburzona melodia kinetyczna);
- zaburzona strona graficzna (niedopełnienia, nachylenia, brak odstępów, niebieszczenie w liniaturze, liczne skreślenia, elementy na marginesach, luki w zeszytach - pisze fragmentami);

- niechęć do pisania i rysowania, ćwiczeń w tym zakresie;
- prace są skrótowe, niedokończone.

Prace plastyczne:

- zmiany kierunku w rysunkach (np. rysowanie szlaczków od strony prawej do lewej, rysowanie linii pionowych z dołu do góry, a kolistych ruchem zgodnie z ruchem wskazówek zegara);
- trudności z odwzorowywaniem kształtów geometrycznych - łuki przekształcają się w kąty ostre lub otwarte;
- trudności z właściwym rozplanowaniem rysunku, zakłócenia proporcji elementów, stosunków przestrzennych - rysunki sprawiają wrażenie chaotycznych, są uproszczone, zawierają małą liczbę szczegółów;
- ogromna niechęć do rysowania i odtwarzania - lubią rysować „własne” rzeczy na dużych płaszczyznach;
- bardzo wolne tempo wykonywania prac;
- trudności w wypowiedaniu się we wszystkich technikach, zarówno w przestrzeni, jak i na płaszczyźnie;
- mała estetyka prac;
- brak symetrii w pracach, dominuje asymetria.

Wypowiadanie się:

- kłopoty z rozumieniem sytuacji przedstawionej na obrazku, określaniu miejsca przedmiotu, wzajemnego położenia przedmiotów, przyswajaniu i operowaniu pojęciami w zakresie stosunków przestrzennych (nad, pod, obok, w prawo, w lewo itp.);
- trudności z określaniem miejsca i położenia przedmiotów w przestrzeni.

Trudności w innych przedmiotach szkolnych:

- środowisko - kłopoty z orientacją na mapie, w stronach świata;
- **wf-** pomyłki przy zmianie kierunku w rzędzie i w szeregu w związku ze słabą orientacją w schemacie ciała.

Trudności pozadydaktyczne:

- zaburzenia orientacji przestrzennej, osi własnego ciała i jego stron;
- tendencje do gubienia się;
- kłopoty z jazdą na rowerze, łyżwach (balans ciałem);
- zaburzenia koordynacji ruchowej i wzrokowo-ruchowej, rozwoju motorycznego;
- trudności z samoobsługą (sztućce, nakrywanie do stołu, zapinanie guzików, wiązanie butów, czesanie);
- niższa sprawność niedominującej ręki;
- wolniejsze tempo pracy manualnej i wzmożona męczliwość;
- ograniczanie kontaktów społecznych (chcą być z innymi, którzy ich nie chcą);
- mylenie prawej i lewej strony swego ciała i popełnianie błędów w określaniu strony ciała osoby stojącej naprzeciwko;
- trudności z właściwym wskazaniem stron świata, orientacji w mieście, lesie itp.

Objawy zaburzeń funkcjonowania ruchowego (analizatora kinestetyczno-ruchowego)

Czytanie:

- zaburzenia w motoryce narządów artykulacyjnych (nadmierne lub zbyt małe napięcie mięśniowe organów mownych) może prowadzić przy czytaniu do nieprzyjemnego tonu głosu czytającego, a niekiedy gwałtownej jego zmiany;
- wolne czytanie zarówno ciche, jak i głośne.

Pisanie:

- obniżony poziom graficzny pisma: litery niekształtne, kanciaste, nieprecyzyjne, różnej wielkości, wychodzące poza linie;
- połączenia między literami różnej długości i w dowolnym miejscu litery;
- różne nachylenie liter;
- odstępy między literami za duże lub za małe;
- litery „niedokończone”, linie niepewne;
- pismo mało czytelne;
- wolne tempo pisania - trudności z nadążaniem za tempem klasy;
- zeszyty sprawiają wrażenie źle utrzymanych, z częstymi uwagami typu: „pisz starannie”, ale nie ma w nich specjalnie błędów;
- zbyt duży lub zbyt mały tonus mięśniowy.

Prace plastyczne:

- rysunki sprawiają wrażenie niestarannych, ubogich w szczegóły, prymitywnych graficznie, schematycznych;
- ruchy ręki „kanciaste”, przeważają linie proste, mało jest linii falistych;
- w cięższych przypadkach: trudności nawet z narysowaniem krzyżyka i laseczki;
- rysunki często zamazane;

Trudności w innych przedmiotach szkolnych:

- ogólna niska sprawność ruchowa powoduje problemy w wykonywaniu różnych czynności samoobsługowych, a także w ćwiczeniach na lekcjach wychowania fizycznego;
- nieudolność w grach zręcznościowych i konstrukcyjnych;
- niechęć do zabaw sportowych;
- kłopoty w rysowaniu, majstertowaniu, lepieniu, wycinaniu, szyciu, kreśleniu;
- wolne tempo czynności manualnych.

Trudności pozadydaktyczne:

- dzieci są postrzegane jako mało sprawne ruchowo: poruszają się niezgrabnie, potykają się i przewracają, słabo biegają, długo nie umieją nauczyć się jeździć na rowerze;
- trudności w zabawach ruchowych, wymagających sprawności manualnej, np. rzucanie i chwytanie piłki;
- trudności z samodzielnym wykonywaniem różnych czynności samoobsługowych, takich jak np. zapinanie guzików czy zawiązywanie sznurowadeł;
- nie interesują się zabawami manipulacyjnymi;
- w szkole nie są atrakcyjnymi partnerami do zabaw ruchowych, nie uprawiają sportów;

- obniżona sprawność manualna - mała sprawność motoryczna rąk, zbyt wolne tempo wykonywanych czynności, zbyt mała precyzja ruchów dłoni i palców;
- synkinezje, czyli współruchy zbędne z punktu widzenia celu i efektu wykonywanej czynności, jak np. machanie nogami czy wysuwanie języka.

INFORMACJE UZYSKANE Z WYWIADU Z RODZICAMI

Czynniki osobowe:

- uszkodzenie lub zaburzenie ośrodkowego układu nerwowego, potwierdzone badaniem neurologicznym;
- patologiczny przebieg ciąży;
- patologiczny przebieg porodu;
- urazy związane z uszkodzeniami głowy;
- utraty przytomności;
- przebyte choroby mózgu i inne choroby, także zakaźne, przebiegające z wysoką gorączką i/lub drgawkami;
- uszkodzenie bądź zaburzenie receptora wzrokowego i/lub słuchowego (wady wzroku lub słuchu, stany zapalne ucha, urazy mechaniczne, częste choroby gardła, przerost trzeciego migdałka, uboczne działania antybiotyków).

Czynniki psychologiczne:

- funkcje poznawcze: zaburzenia spostrzegania wzrokowo-słuchowego; zaburzenia uwagi (tj. na przykład krótko jest w stanie skoncentrować się); zaburzenia pamięci (np. trudność sprawia mu nauczanie się wierszyka na pamięć);
- zaburzenia emocjonalno-motywacyjne: zaburzenia emocji - dziecko często reaguje nieadekwatnym gniewem lub lękiem; zaburzenia motywacji - zbyt niska motywacja.

Wczesne rozpoznanie dysleksji u uczniów nie oznacza etykietowania ich. Przy podjęciu odpowiedniej pracy korekcyjno-kompensacyjnej zapobiegnie ono niepowodzeniom w nauce, jakie mogłyby stać się ich udziałem, gdyby takie działania nie zostały podjęte. Nie będzie dochodziło także do wtórnych zaburzeń emocjonalno-motywacyjnych, nie będzie powstawała w dzieciach niechęć do szkoły. Dlatego warto obserwować dzieci i starać się pomagać im jak najwcześniej.

Bibliografia

- M. Bogdanowicz „Psychometryczna czy kliniczna diagnoza dysleksji?” [w:] Biuletyn Informacyjny Oddziału Warszawskiego PTD, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 1996/6, str. 34;
 W. Brejnak, K. J. Zabłocki „Dysleksja w teorii i praktyce”. Warszawa 1999, str. 34-36.
 M. Bogdanowicz, str. 34.
 Tamże, str. 35.

JAK POMÓC DZIECKU Z RYZYKA DYSLEKSJI?

Wskazówki dla rodziców i nauczycieli

Dzieci z grupy ryzyka dysleksji, jak również dzieci z dysleksją, trafiają w szkole i w życiu codziennym na poważne trudności. Muszą one włożyć dużo więcej pracy, aby osiągnąć ten sam efekt, co ich rówieśnicy. Należy dziecko wspierać, aby miało siłę pokonywać piętrzące się przed nim trudności. Warto chwalić i zachęcać dziecko do zabaw i czynności usprawniających nawet, jeśli jest nieporadne. Trzeba zaakceptować je takim, jakim jest, ale równocześnie organizować jego czas tak, aby miało okazję do ćwiczeń.

Propozycje zabaw wspomagających rozwój dziecka:

1. Motoryka mała:

- naśladowanie gry na pianinie, pisanie na maszynie,
- odtwarzanie rytmu deszczu,
- strząsanie wody z palców,
- zgniatanie kartki papieru jedną ręką w małą kulkę,
- zabawy pacynką,
- nawlekanie koralików, przewlekanie sznurowadeł,
- gry w pchełki, bierki,
- podbijanie balonika wyłącznie palcami prawej i lewej ręki,
- wypuszczanie piłeczki tenisowej z ręki w dół i próby chwytania jej w locie, samymi palcami - zanim odbije się od podłogi,
- wydzieranie z kolorowego papieru i naklejanie wydzieranki na papier,
- kalkowanie obrazków,
- rysowanie po śladzie,
- zamalowywanie obrazków w książeczkach do malowania,
- kreślenie linii poziomych, pionowych, kolistych, falistych,
- obrysowywanie szablonów, rysowanie szlaczków, tworzenie własnych kompozycji,
- cięcie po narysowanych liniach prostych i falistych, wycinanie najpierw prostych, potem nieco bardziej skomplikowanych kształtów z papieru kolorowego,
- wycinanie, wydzieranie, lepienie liter i nazywanie ich,
- modelowanie z plasteliny, modeliny, masy papierowej - najpierw kuleczek, wałeczków; później form bardziej złożonych, np. zwierząt, postaci ludzkich, liter, stemplowanie i kolorowanie,
- rysowanie w liniach wzorów literopodobnych i szlaczków

2. Motoryka duża:

- chodzenie po narysowanej linii,
- chodzenie po krawężniku,
- pokonywanie krótkich dystansów z zamkniętymi oczami,
- dotykanie na przemian prawym łokciem lewego kolana i odwrotnie,
- zmiana kierunku biegu na sygnał zgodnie z wcześniej wydanym poleceniem,
- zwroty w określonym kierunku - w prawo, w lewo, w tył,
- rzucanie i łapanie piłki, podrzucanie piłki do góry, kozłowanie piłki,
- przerzucanie piłki średniej wielkości z ręki prawej do lewej i podrzucanie jej raz prawą raz lewą ręką,
- kto dalej rzuci woreczek lub piłeczkę,
- toczenie piłki do określonego miejsca, toczenie piłki do dołka, rzuty piłką do celu,
- zabawy ze skakanką,
- gra w gumę,
- pokonywanie toru przeszkód,
- naśladowanie jazdy na rowerze, hulajnodze, rolkach, łyżwach, nartach,
- rysowanie patykiem po ziemi,
- faliste ruchy ramion - zabawa w przyłot i odlot bocianów, naśladowanie ruchów zwierząt, ludzi i inne (np. pojazdów),
- zabawa w naukę pływania - przy wolnym chodzie, ruchy rąk jak podczas pływania żabką,
- zabawa w pociągi - ruch rąk naśladują obroty kół,
- zabawa w pranie, rozwieszanie bielizny i prasowanie,
- zabawa w gotowanie obiadu - naśladowanie wałkowania ciasta, mieszania gęstej zupy, kręcenia kranem, ubijania piany itp.
- zabawa w rąbanie i piłowanie drzewa,
- kręgle, bilard stołowy,
- swobodne bazgranie na dużych arkuszach papieru, flamastrami, kredkami świecowymi, pastelami, malowanie palcami obu rąk,
- zamalowywanie dużych powierzchni farbami grubym pędzlem (dziecko stoi, a nie siedzi) przy stoliku odpowiedniej wysokości do jego wzrostu, zamalowywanie dużych konturów

3. Funkcje wzrokowe:

- zabawy z puzzlami i układankami,
- zabawy z tangramami,
- składanie całości z elementów, nazywanie części poszczególnych przedmiotów,
- dobieranie par jednakowych obrazków, np. gra w „Piotrusia”,
- gra w domino obrazkowe,
- segregowanie obrazków/ przedmiotów na podstawie właściwości ich nazw,
- rozpoznawanie obrazków, których położenie określono słownie (np. z lewej strony),
- wyszukiwanie wyrazów rozpoczynających się lub kończących tą samą sylabą (zwrócić uwagę na bezdźwięczny wygłos w języku polskim),
- rozwiązywanie rebusów obrazkowych polegających na tworzeniu wyrazów przez dodanie lub odjęcie sylaby,
- uzupełnianie brakujących elementów na rysunkach,
- nazywanie spostrzeganych elementów,
- kalkowanie obrazków,
- rozpoznawanie figur płaskich: koło, kwadrat, prostokąt, trójkąt,
- dzielenie większej figury na mniejsze elementy, następnie komponowanie nowej całości,
- przerysowywanie kształtów,
- dorysowywanie brakujących elementów na obrazkach,
- gra w „Memory” obrazkowe, wyrazowe lub obrazkowo-wyrazowe,
- układanie różnych kompozycji i budowli według wzoru (klocki, mozaiki geometryczne, układanki),
- segregowanie liter, sylab i wyrazów
- dobieranie parami liter dużych i małych lub pisanych i drukowanych,
- szukanie w wyrazach, w tekstach określonej litery,
- segregowanie wyrazów złożonych z takiej samej liczby liter, sylab
- segregowanie wyrazów zawierających określoną literę,
- odczytywanie liter, sylab lub wyrazów zapisywanych palcem na plecach,
- składanie prostych wyrazów z rozsypanek literowych

4. Funkcje językowe - percepcja:

- poszukiwanie źródła dźwięku,
- różnicowanie dźwięków podobnych,
- różnicowanie odległości dochodzących dźwięków (blisko, daleko),
- rozpoznawanie, potem odtwarzanie głosów przyrody,
- odtwarzanie sekwencji dźwiękowych (rytmu),
- wystukiwanie rytmu według podanego układu przestrzennego, odtwarzanie prostych dźwięków na instrumentach (flety, cymbałki),
- naśladowanie głosów z otoczenia,
- wysłuchiwanie i liczenie wyrazów oraz wyróżnianie pierwszego i ostatniego wyrazu w prostych zdaniach,
- porównywanie liczby wyrazów w zdaniach,
- analiza graficzna mowy - oznaczanie wyrazów w zdaniu przy pomocy np. prostokątów, układanie zdań o podanej liczbie wyrazów,
- wyklaskiwanie sylab w wyrazie,
- ustalanie pozycji danej sylaby w wyrazie (na początku, w środku, na końcu),
- wydzielanie sylab w wyrazach przy podskokach, tupaniu,
- rozpoznawanie wyrazów wypowiedzianych sylabami,
- kończenie wyrazów rozpoczynających się daną sylabą,
- wystukiwanie głosek w wyrazie,
- słuchowe wyodrębnianie początkowej głoski w wyrazie,
- wyszukiwanie wyrazów rozpoczynających się tą samą głoską,
- tworzenie wyrazów rozpoczynających się określoną głoską,
- rozpoznawanie wyrazów na podstawie podanej głoski końcowej (z wyjątkiem dźwięcznych, miękkich i samogłosek nosowych),
- wyszukiwanie wyrazów kończących się tą samą głoską (z wyjątkiem dźwięcznych, miękkich i samogłosek nosowych),
- wysłuchiwanie i wybrzmiewanie głosek w wygłosie (z wyjątkiem dźwięcznych, miękkich i samogłosek nosowych),
- rozpoznawanie środkowej głoski w wyrazie,
- określanie miejsca danej głoski w wyrazach dłuższych,
- wysłuchiwanie i liczenie głosek w wyrazach,

- tworzenie wyrazów do schematu - dana głoska w określonej pozycji,
- łączenie wypowiedzianych przez dorosłego głosek w wyraz np. „A-L-A” („Ala”),
- wyodrębnianie głosek w wyrazach wypowiedzianych np. „sowa” („s-o-w-a”),
- układanie wyrazów z podanymi głoskami,
- wskazywanie wyrazów, w których słychać np. samogłoskę „a”,
- liczenie samogłosek (np. a) w usłyszonym wyrazie np. parawan - 3 x „a”,
- kończenie rozpoczętych wyrazów,
- wybieranie wyrazów rymujących się,
- różnicowanie spółgłosek i samogłosek w wyrazie
- słuchowe wyszukiwanie wyrazów w wyrazach np. w słowie traktory zawiera się słowo **tory, kto, akt, aktor, rak, trakt**

5. Funkcje językowe – ekspresja:

- zabawa w zapamiętywanie jak największej liczby słów - dorosły wypowiada np. 3 słowa, a zadaniem dziecka jest je powtórzyć (stopniowo zwiększamy liczbę wypowiedzianych słów),
- układanie zdań do obrazków, do obserwowanych sytuacji,
- kończenie rozpoczętych zdań,
- nauka krótkich wierszy i piosenek
- zabawa w słowa „stonoga”: mapa - aktor - robak - k ... (dorosły na zmianę z dzieckiem wypowiada wyrazy, każdy następny wyraz musi rozpoczynać się od takiej głoski jaką słychać było na końcu wyrazu poprzedniego),
- opowiadanie bajek i wierszy przeczytanych przez dorosłego,

6. Uwaga:

- nazywanie rysowanego palcami w powietrzu określonego kształtu, przedmiotu na podstawie podanej kategorii,
- słuchanie krótkich historyjek nagranych na kasetach lub CD i opowiadanie ich,
- zabawa w głuchy telefon,
- wyszukiwanie szczegółów różniących obrazki,
- odtwarzanie z pamięci eksponowanych przedmiotów i wskazywanie miejsca, w którym leżały (po krótkiej przerwie),
- dobieranie pierwszej litery do nazwy obrazka np. rysunek kota - litera „k”,
- dobieranie wyrazów tak, aby następny różnił się od poprzedniego jedną literą,

Powyższe propozycje zabaw pomimo przyporządkowania do określonej kategorii angażują jednocześnie zarówno funkcje motoryczne jak również wzrokowe i językowe oraz uwagę.

SKALA RYZYKA DYSLEKSJI (SRD)

Imię i nazwisko ucznia.....

Skala zawiera 24 stwierdzenia, które należy ocenić kolejno według skali 4 – stopniowej. Cyfry na skali wskazują na stopień nasilenia cechy lub występowania danego zachowania w kierunku od 1 do 4, gdzie:

1 – oznacza NIGDY	2 – oznacza CZASEM	3 – oznacza CZĘSTO	4 – oznacza ZAWSZE

Proszę uważnie przeczytać poniższe stwierdzenia i zakreślić kółkiem te cyfry, które najlepiej charakteryzują zachowanie dziecka.

1. Dziecko jest mało sprawne ruchowo – słabo biega, skacze, źle jeździ na rowerze	1	2	3	4
2. Dziecko niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych	1	2	3	4
3. Dziecko źle funkcjonuje na zajęciach gimnastycznych	1	2	3	4
4. Dziecko ma problemy z zawiązywaniem sznurowadeł, zapinaniem guzików, wiązaniem kokardek	1	2	3	4
5. Dziecko ma trudności z posługiwaniem się nożyczkami	1	2	3	4
6. Dziecko niechętnie bawi się układankami, klockami lego, puzzlami lub nie umie wykonywać ich według wzoru (tworzy tylko własne kompozycje)	1	2	3	4
7. Dziecko niechętnie rysuje	1	2	3	4
8. Dziecko ma problemy z odtwarzaniem prostych szlaczków i figur geometrycznych	1	2	3	4
9. Dziecko ma trudności z zapamiętaniem rzadziej występujących liter (F, Ł, G)	1	2	3	4
10. Dziecko ma trudności z odróżnianiem i zapamiętaniem liter o podobnych kształtach (np.: m – n, l – ł – t)	1	2	3	4
11. Dziecku sprawia problem odróżnianie i zapamiętanie liter o kształtach identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np.: b – p – d – g)	1	2	3	4
12. Dziecko pisze litery i cyfry zwierciadlanie oraz odwzorowuje wyrazy przez zapisywanie ich od strony prawej do lewej	1	2	3	4
13. Dziecko jest oburęczne – wykonując czynności posługuje się raz jedną raz drugą ręką	1	2	3	4
14. Dziecku sprawia problem odróżnienie prawej i lewej strony swojego ciała (ręki, nogi, oka)	1	2	3	4
15. Dziecko ma problem z określeniem kierunków w przestrzeni (nieprawidłowo używa przyimków: nad, pod, przed, od, do)	1	2	3	4
16. Dziecko ma problem z budowaniem poprawnych wypowiedzi (zmienia szyk wyrazów w zdaniu, błędnie używa trudniejszych wyrazów)	1	2	3	4
17. Dziecko przekręca słowa (np.: kraktor), zmienia przedrostki w wyrazach (np.: nauczyć się) albo używa nieprawidłowych form gramatycznych	1	2	3	4
18. Dziecko ma wadę wymowy	1	2	3	4
19. Dziecko ma trudności z zapamiętaniem krótkich wierszyków i piosenek	1	2	3	4
20. Dziecko ma trudności w zapamiętywaniu materiału uszeregowanego w wiersze i sekwencje (np.: nazwy pory dnia i posiłków, dni tygodnia, pory roku, szeregi 4 – cyfrowe)	1	2	3	4
21. Dziecko nie umie odróżnić głosek o podobnym brzmieniu (np.: g – k, z – s, dlatego nie dostrzega różnic w wyrazach góra – kura, koza – kosa)	1	2	3	4
22. Dziecko ma trudności z wyróżnieniem głosek w wyrazie (np.: nos = n – o – s)	1	2	3	4
23. Dziecko ma trudności z łączeniem głosek w wyrazy (np.: o – k- o =oko)	1	2	3	4
24. Dziecko ma trudności z koncentracją uwagi, łatwo rozprasza się	1	2	3	4

